

grænser for lønstigningen i den kommende periode, og der blev indført et pris- og avancementstop.

Senere forsøg på at føre indkomstpolitik mislykkedes imidlertid – først og fremmest fordi man med indkomstpolitik i særlig grad kan begrænse lønstigninger og kun i mindre grad kan regulere andre indkomster i samfundet. Derfor var ikke mindst lønmodtagerorganisationerne imod indkomstpolitik. En anden fremgangsmåde til forbedring af konkurrenceevnen var devalueringen, og en sådan blev foretaget i 1967 – endnu engang i forbindelse med en engelsk devaluering.

Pengepolitikken, som tidligere havde spillet en afgørende rolle, fik derimod aftagende betydning i 60'erne. Ganske vist blev diskontoen flere gange sat i vejret, så den i starten af 70'erne var dobbelt så høj som i 50'erne, men rentehøjden påvirkede ikke længere det økonomiske aktivitetsniveau i afgørende grad. Skattefradragets regel og inflation var som tidligere nævnt en så lokkende kombination, at en stigende rente ikke kunne afholde husholdninger og virksomheder fra at stifte gæld.

4. Landbrugets krise

Trods den almindelige højkonjunktur fortsatte landbrugets problemer i 60'erne, og tallene talte deres tydelige sprog. I slutningen af 50'erne havde der været ca. 150.000 medhjælpere. I begyndelsen af 70'erne var der kun godt 25.000 tilbage. Samtidig blev mange landmænd deltidslandmænd, mens andre holdt helt op, solgte jorden fra og skiftede erhverv. I alt blev over 1/4 af landbrugsejendommene nedlagt på bare et årti. Det var især husmandsbrugene, det gik ud over. Hvad husmandsbevægelsen og lovgiverne med Det Radikale Venstre i spidsen havde bygget op på et halvt århundrede, blev nu brudt ned af de økonomiske kræfter på mindre end et årti.

De voldsomme forskyndninger fandt sted,

selv om statsmagten støttede landbruget med beløb, der blev stadig større op gennem 60'erne. Der var flere grunde til, at politikerne valgte at yde direkte støtte til landbrugserhvervet. Landbrugseksporten udgjorde stadig en betydelig del af den danske eksport, selv om den i begyndelsen af 60'erne var blevet overhalet af industrieksporten. Et bortfald af denne eksport ville være en katastrofe for den i forvejen problematiske betalingsbalance. Desuden var det stadig – trods den foregående periodes bortvandring fra landet – en stor befolkningsandel, der direkte eller indirekte (som ansatte på mejerier, slagterier, konserverfabrikker, emballagefabrikker, maskinfabrikker m.v.) fik deres udkomme fra landbruget.

Endelig havde landbrugsorganisationerne en nær forbindelse til både Venstre og Det Radikale Venstre og desuden en 100-års-periodes træning i politisk påvirkning af lovgiverne. Landbrugsorganisationerne slog bl.a. på, at landbrugets problemer var midlertidige og ikke noget uundgåeligt resultat af udviklingen. Det var markedsforholdene i Europa og de andre landes beskyttelsesforanstaltninger, der var årsagen til problemerne. Derfor havde landbrugsorganisationerne også en løsning

Tabel 32. Indikatorer for landbrugsudviklingen.

	Antal landbrugs- ejendomme	Helårs- arbejdere 1000	Mængde- indeks animalier 1963/64 = 100
1958	197624	313,6	89
1960	196076	283,3	97
1962	192319	240,6	100
1964	177162	214,5	101
1966	166306	193,6	105
1968	152708	177,7	104
1970	140197	173,0	100

Fra ØV II s. 164

parat, nemlig en dansk optagelse i EF med England.

Med statsstøtten, som allerede i 1968 udgjorde 1/3 af landbrugets nettoindtægter, mildnedes de øjeblikkelige problemer, men samtidig modvirkedes en løsning på lidt længere sigt, idet statsstøtten medvirkede til at holde produktionen oppe på et for højt niveau i forhold til afsætningsmulighederne. Trods afvandringen og inddragelsen af landbrugsjord til bebyggelse, veje m.v. faldt produktionen kun ganske svagt, fordi de tilbageværende landmænd satte produktionen i vejret.

Hertil kom, at støtten medvirkede til at holde priserne på landbrugsejendomme oppe på et for højt niveau. Støtten kapitaliseredes altså (s. 88), og det samme gjorde også forventningerne til EF og den høje inflationstakt, der gjorde gæld mindre afskrækkende. Endelig spillede også byfolks efterspørgsel efter landbrugsejendomme til bolig, sommerhus eller investeringsobjekt, en rolle for prisudviklingen i 60'erne.

Da drømmen om at blive selvstændig landmand stadig var stærk, købte unge landmænd deres ejendomme for dyrt, samtidig med at der blev trukket store formuer ud af landbruget ved salg, arveskifte m.v.

Danmarks optagelse i EF i 1972

Som det fremgår af det foregående, pegede 60'ernes landbrugspolitik direkte henimod en dansk optagelse i EF.

EF var dannet i 1957 af Vesttyskland, Frankrig, Italien og de tre Beneluxlande. Sammen med EFTA som dannedes i 1960 på initiativ af England og Sverige som et modstykke til EF, udgjorde de nye markedsdannelse et svar på ikke mindst den større industris behov for store afsætningsmarkeder og ekspansionsmuligheder.

I modsætning til EF omfattede EFTA ikke handel med landbrugsvarer, og det var derfor kun nødtvunget, at Danmark lod sig optage i EFTA – så meget mere som dansk industri på dette tidspunkt var be-

tænkelig ved udsigten til helt fri konkurrence på industrivarer. EFTA repræsenterede imidlertid den eneste mulighed, hvis Danmark ikke skulle stå helt uden for de europæiske markedsdannelse, og det ønskede man ikke.

Målet for Danmarks markedspolitik var dog fra starten optagelse i EF sammen med England, og tilsyneladende tegnede der sig en mulighed herfor allerede i begyndelsen af 60'erne, da England undersøgte mulighederne for optagelse. Frankrig satte sig imidlertid på dette tidspunkt imod engelsk optagelse.

Sideløbende med medlemskabet af EFTA deltog Danmark i slutningen af 60'erne i forhandlinger med de andre nordiske lande om dannelsen af en nordisk økonomisk union, Nordek. EF havde dog stadig topprioritet for de fleste danske politikere, og da der på ny åbnede sig muligheder for en udvidelse af EF, søgte Danmark om optagelse sammen med England, Irland og Norge.

Udviklingen i 60'erne havde fjernet industriens oprindelige betænkeligheder ved medlemskab, og de store erhvervsorganisationer stod derfor samlet bag ønsket om at komme med i EF. Da der også i de 4 gamle partier var overvejende tilslutning til medlemskab, syntes optagelsen uproblematisk.

I virkeligheden var både Socialdemokratiet og fagbevægelsen dybt splittede på spørgsmålet. Over for tilhængernes argumenter om, at man ville få en stor gevinst på landbrugseksporten, og at det ville betyde tab af arbejdspladser, stagnation og prisstigninger på dagligvarer at stå udenfor, fremførte modstanderne, at Rom-traktaten byggede på liberalistiske principper om varernes, kapitalens og arbejdskraftens frie bevægelighed, og at en tilslutning ville betyde, at Danmark ville være tvunget til at harmonisere sin sociallovgivning med de øvrige medlemsstater.

Da modstanden ikke kunne manes i jor-

Valgkampen op til EF-afstemningen blev i høj grad udkæmpet på plakater og i annoncer. EF-tilhængere havde både adgang til de bedste navne og de fleste penge op til afstemningsdagen, og det virkede stærkere end »den sorte hånd« (jvf. s. 193). Opinionsundersøgelser tyder på, at mange tvivlere i sidste øjeblik valgte at stemme ja.

De 4 statsministre er Erik Eriksen, Venstre (1950–53), Jens Otto Krag, Socialdemokratiet (1962–72), Hilmar Baunsgaard, Det Radikale Venstre (1968–71) og Viggo Kampmann, Socialdemokratiet (1960–62). Politiken september 1972

den med forsikringer om, at der reelt var vetoret i EF, og at den socialdemokratiske velfærdslinie kunne fortsættes, besluttede den socialdemokratiske regering, at spørgsmålet om medlemsskab under alle omstændigheder skulle ud til folkeafstemning.

I perioden op til folkeafstemningen viste der sig også blandt borgerlige vælgere en betydelig modstand mod tilslutningen. Mange frygtede, at Danmarks selvstændighed på længere sigt ville gå tabt. Mange foretrak en nærmere tilknytning til de øvrige nordiske lande fremfor en dansk

4 danske statsministre 4 stemmer for dansk JA til EF.

Den 2. oktober tæller enhver stemme lige meget, hvad enten den afgives af Erik Eriksen, Viggo Kampmann, Hilmar Baunsgaard, Jens Otto Krag eller Dem. Men for langt de fleste vælgere må det tælle, at alle efterkrigsperiodens nu-

levende danske statsministre ikke er i tvivl om deres og Danmarks svar: JA til EF. Ingen er politisk enige med alle disse regeringschefer, men næsten alle er med én af dem.

Og han siger altså JA!

Komiteen for tilslutning til EF

tilknytning til Mellem- og Sydeuropa med det økonomisk stærke Vesttyskland i spidsen.

Folketingets afgørelse var klar. 141 stemte for og kun 32 imod – 11 socialdemokrater, 4 radikale og 17 SF'ere. Derimod viste opinionsundersøgelser op til folkeafstemningen, at ved-ikke-gruppen var stor og derfor kunne afgøre udfaldet. I valgkampens sidste fase kastede tilhængerne store økonomiske midler ind til finansiering af en annoncekampagne, der netop sigtede mod tvivlerne. Samtidigt kastede de ledende politikere hele deres autoritet ind til fordel for et ja. Tvivlerne lod sig da også flytte. Resultatet blev et klart ja – 63,3% mod 37,7%, selv om Norge kort forinden havde stemt nej.

Danmarks medlemsskab var dermed en realitet. Folkeafstemningen efterlod imidlertid befolkningen splittet, og der var opstået en betydelig bitterhed blandt vælgerne, som ved først givne lejlighed skulle komme til udtryk (s. 211).

Hensynet til landbruget havde været et afgørende argument for tilslutning til EF, og det havde også været landbruget, der gjorde Danmarks situation anderledes end Norges. På kort sigt opnåede erhvervet da også de forventede fordele, ligesom Danmark fik en omgående valutagevinst i milliardklassen fra EF's landbrugsordninger.

På lidt længere sigt løste tilslutningen til EF dog ikke landbrugets problemer, og det blev de allerede etablerede landmænd, og især dem, der solgte deres ejendom i første halvdel af 70'erne, der høstede gevinsten. De landmænd, der foretog store investeringer, og de nye landmænd, der købte gård i tillid til de nye afsætningsmuligheder, kom hurtigt i klemme, og et par dårlige høstår

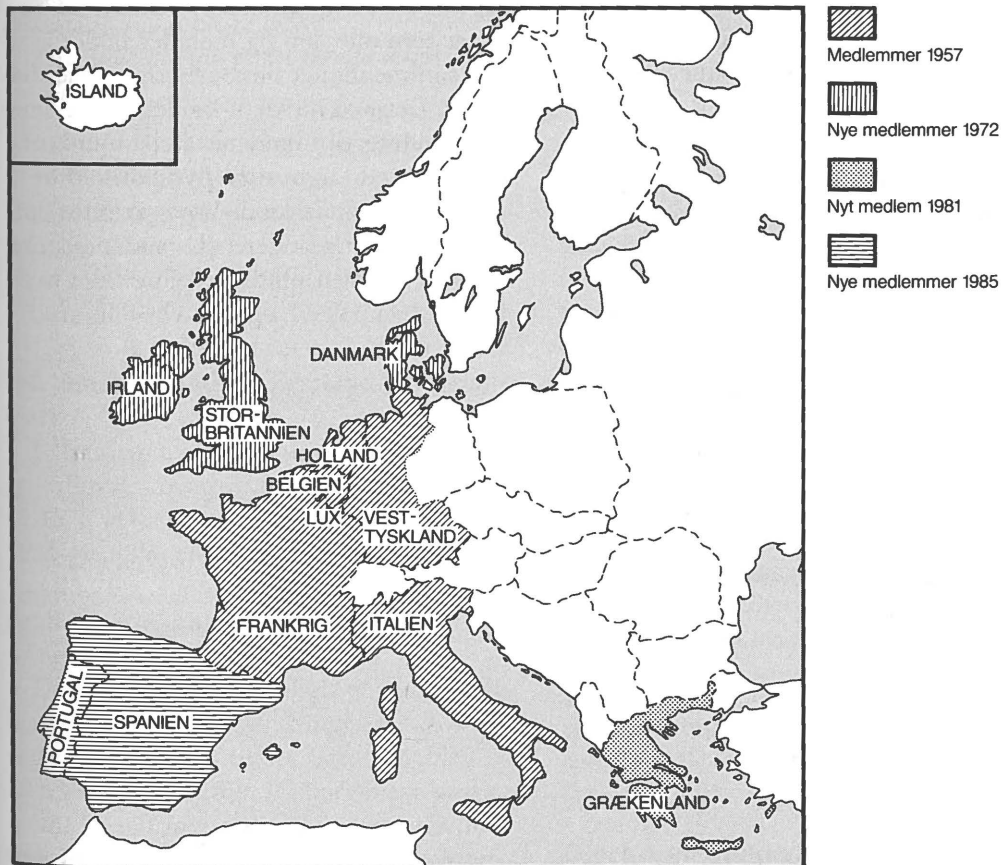
i slutningen af 70'erne var et første varsel om en ny og dybere landbrugskrise (s. 218).

5. Højkonjunkturens afslutning

I oktober 1973 enedes de olieproducerende lande om at flerdoble prisen på råolie. Prisstigningen sendte chokbølger igennem det internationale økonomiske system, og de olieimporterende lande måtte foretage forholdsvis drastiske indgreb som virkede bremsende på vækst og handel.

Olieprisstigningen var dog kun dråben, der fik bægeret til at flyde over. Højkonjunktoren var allerede forud begyndt at klinge af og balanceproblemerne begyndt at blive store.

EF

Selv med udvidelserne i 70'erne og 80'erne omfattede EF langt fra hele Europa.